

پیوست شماره ۱

شرح خدمات و الزامات ارائه پیشنهاد برای طراحی و اجرای «پیمایش ملی زن، خانواده و جمعیت»

❖ مقدمه

بر اساس تبصره ۱ بند «ب» ماده ۸۰ برنامه هفتم پیشرفت، مرکز امور زنان و خانواده وزارت کشور با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط، مکلف است زمینه طراحی و اجرای «پیمایش ملی زن، خانواده و جمعیت» را فراهم کند. هدف از این پیمایش، دستیابی به تصویری معتبر و قابل اتکا برای سیاست‌گذاری در حوزه زن، خانواده و جمعیت است؛ به گونه‌ای که نتایج آن بتواند در ارزیابی وضعیت موجود، شناسایی خلأهای سیاستی، تدوین برنامه‌های ملی و استانی، و پشتیبانی از تصمیم‌سازی در سطوح مختلف مورد استفاده قرار گیرد.

با توجه به ماهیت تخصصی موضوع، حساسیت داده‌های حوزه زنان و خانواده، و اهمیت اجرای صحیح پیمایش در سطح ملی، انتظار می‌رود مؤسسات پژوهشی متقاضی علاوه بر برخورداری از توان علمی و روش‌شناختی، دارای سابقه تخصصی روشن و قابل ارزیابی در حوزه‌های زنان، خانواده و جمعیت باشند. همچنین تجربه اجرای پیمایش‌های ملی، مطالعات میدانی گسترده، برخورداری از بازوی اجرایی قابل اتکا، شبکه پرسشگران و سرپرستان میدانی، نظام کنترل کیفیت داده‌ها، و توان تحلیل سیاستی نتایج از الزامات مهم این فراخوان محسوب می‌شود.

با توجه به وجود برخی پیمایش‌ها، داده‌ها و مطالعات پیشین در حوزه‌های مرتبط، انتظار می‌رود مؤسسات پژوهشی متقاضی در پیشنهاد خود صرفاً به طراحی یک پیمایش گسترده و تکراری اکتفا نکنند، بلکه ابتدا نسبت پیمایش پیشنهادی را با داده‌های موجود، نیازهای واقعی سیاست‌گذاری و ظرفیت اجرایی کشور مشخص کنند. همچنین با توجه به محدودیت‌های میدانی، کاهش نرخ پاسخگویی، حساسیت موضوعات مرتبط با زنان و خانواده، و ضرورت حفظ کیفیت داده‌ها، لازم است طرح پیشنهادی از نظر تعداد پرسش‌ها، حجم نمونه، شیوه اجرا، سطح پوشش، زمان‌بندی و هزینه، واقع‌بینانه، قابل دفاع و قابل اجرا باشد.

مؤسسات واجد شرایط می‌بایست پیشنهاد علمی، فنی و مالی خود را در قالب فرم پروپوزال ارسال کنند. پیشنهاد ارائه شده باید به گونه‌ای تنظیم شود که امکان ارزیابی دقیق چارچوب مفهومی، روش‌شناسی، توان اجرایی، سابقه مرتبط، برنامه کنترل کیفیت، زمان‌بندی، برآورد مالی و قابلیت استفاده سیاستی نتایج را برای مرکز امور زنان و خانواده فراهم سازد.

❖ هدف کلی

دریافت پیشنهادهای علمی، فنی و مالی از پژوهشکده‌ها، مؤسسات پژوهشی و مراکز واجد صلاحیت برای طراحی چارچوب مفهومی، تدوین ابزار سنجش، طراحی الگوی نمونه‌گیری، اجرای میدانی، تحلیل داده‌ها و ارائه گزارش سیاستی «پیمایش ملی زن، خانواده و جمعیت».

❖ محورهای کلی پیمایش

پیمایش پیشنهادی باید در سه محور کلی زیر طراحی شود:

۱. زن ۲. خانواده ۳. جمعیت

تبیین نسبت میان این سه محور، تعیین اولویت‌ها، نحوه عملیاتی‌سازی شاخص‌ها و پیشنهاد ساختار نهایی پرسشنامه بر عهده مؤسسه پژوهشی متقاضی خواهد بود و باید در پیشنهاد فنی به‌صورت روشن، خلاصه و قابل ارزیابی توضیح داده شود.

❖ شرایط و صلاحیت‌های مورد انتظار از مؤسسات متقاضی

با توجه به اهمیت پیمایش ملی زن، خانواده و جمعیت، مؤسسات متقاضی لازم است پیش از ارائه پیشنهاد، صلاحیت علمی، تخصصی و اجرایی خود را به‌صورت مستند معرفی کنند. برخورداری از شرایط زیر در ارزیابی پیشنهادها اهمیت ویژه خواهد داشت:

۱. برخورداری از سابقه تخصصی روشن و قابل ارزیابی در حوزه‌های زنان، خانواده و جمعیت؛
۲. تجربه اجرای پیمایش ملی، پیمایش چنداستانی، مطالعات میدانی گسترده در مقیاس وسیع؛
۳. برخورداری از تیم علمی بین‌رشته‌ای شامل متخصصان روش تحقیق، آمار، مطالعات زنان و خانواده، جمعیت، جامعه‌شناسی، سیاست‌گذاری اجتماعی و تحلیل داده؛
۴. برخورداری از بازوی اجرایی قابل اتکا برای اجرای میدانی پیمایش، شامل شبکه پرسشگران، سرپرستان میدانی، تیم آموزش، تیم نظارت و سازوکار کنترل کیفیت؛
۵. تجربه در طراحی ابزارهای سنجش معتبر، اجرای پرسشنامه‌های اجتماعی، مدیریت داده‌های حساس و کاهش خطاهای پاسخگویی؛
۶. توانایی تحلیل داده‌های پیمایشی و تبدیل نتایج به گزارش‌های سیاستی، بسته‌های سیاستی، پیشنهادهای اجرایی یا داشبوردهای قابل استفاده برای دستگاه سیاست‌گذار؛

۷. سابقه همکاری با دستگاه‌های اجرایی، مراکز پژوهشی، دانشگاهی یا نهادهای عمومی در موضوعات مرتبط با زنان، خانواده، جمعیت، سیاست اجتماعی یا افکارسنجی؛

۸. توانایی طراحی و اجرای سازوکارهای صیانت از داده‌ها، رعایت ملاحظات اخلاقی، حفظ محرمانگی پاسخ‌ها و رعایت اصول حرفه‌ای در جمع‌آوری داده از گروه‌های مختلف جامعه.

❖ انتظارات از مؤسسات پژوهشی متقاضی

مؤسسات پژوهشی متقاضی لازم است پیشنهاد خود را در قالب پروپوزال ارائه کنند. در این پیشنهاد، موارد زیر باید به‌صورت خلاصه، روشن، مستند و قابل ارزیابی ذکر شود:

۱. چارچوب مفهومی پیشنهادی

مؤسسه باید چارچوب مفهومی خود را برای پیمایش ملی زن، خانواده و جمعیت به‌صورت خلاصه بیان کند و توضیح دهد که این چارچوب چگونه می‌تواند به تولید داده‌های قابل استفاده برای سیاست‌گذاری کمک کند. همچنین لازم است شاخص‌های مورد نظر با توجه به چارچوب مفهومی پیشنهادی تدقیق شود و نسبت هر شاخص با نیازهای سیاستی مرکز امور زنان و خانواده توضیح داده شود.

۲. نسبت پیمایش پیشنهادی با داده‌ها و مطالعات موجود

مؤسسه باید توضیح دهد که چگونه از داده‌ها، پیمایش‌ها، مطالعات و اسناد پیشین در حوزه‌های مرتبط استفاده خواهد کرد تا از تکرار غیرضروری پرسش‌ها جلوگیری شود و پیمایش جدید بر خلأهای واقعی داده‌ای متمرکز گردد. در این بخش لازم است مشخص شود کدام موضوعات نیازمند داده‌برداری جدید هستند و کدام موضوعات می‌توانند از طریق داده‌های موجود تحلیل شوند.

۳. تعداد پیشنهادی پرسش‌ها و منطق آن

لازم است مؤسسه مشخص کند از نظر علمی و اجرایی، چه تعداد پرسش برای این پیمایش مناسب است و چرا. در این بخش باید به محدودیت‌های پاسخگویی، کیفیت داده‌ها، زمان اجرای پرسشنامه، خستگی پاسخگو، حساسیت موضوعات، و امکان تحلیل نتایج توجه شود. پرسشنامه پیشنهادی باید تا حد امکان فشرده، دقیق، هدفمند و قابل اجرا باشد.

۴. سطح پوشش پیمایش

مؤسسه باید پیشنهاد دهد که پیمایش در چه سطحی اجرا شود؛ از جمله ملی، استانی، شهرستانی یا سایر سطوح پیشنهادی. همچنین لازم است توضیح داده شود که سطح پیشنهادی از نظر هزینه، دقت داده‌ها، امکان تعمیم نتایج، قابلیت استفاده در سیاست‌گذاری و امکان اجرای میدانی چه مزایا و محدودیت‌هایی دارد.

۵. جامعه آماری و حجم نمونه پیشنهادی

ضروری است مؤسسه جامعه آماری پیشنهادی خود را مشخص کند و حجم نمونه مناسب را برآورد نماید. در صورت پیشنهاد چند سناریو، لازم است تفاوت سناریوها از نظر دقت، هزینه، زمان، سطح پوشش، قابلیت تعمیم‌پذیری و کیفیت داده‌ها توضیح داده شود. همچنین در صورت لزوم، نحوه توجه به گروه‌های سنی، جنسیتی، خانوادگی، منطقه‌ای و اجتماعی در طراحی نمونه تشریح گردد.

۶. شیوه پیشنهادی جمع‌آوری داده

مؤسسه باید روش مناسب جمع‌آوری داده را پیشنهاد کند؛ از جمله حضوری، تلفنی، آنلاین، محله‌محور یا ترکیبی. انتخاب روش باید با توجه به کیفیت داده، نرخ پاسخگویی، دسترسی به گروه‌های مختلف، حساسیت موضوعات، هزینه اجرا، امکان نظارت و قابلیت تعمیم نتایج توضیح داده شود. در صورت پیشنهاد روش ترکیبی، لازم است سازوکار کنترل سوگیری‌های احتمالی و یکسان‌سازی داده‌ها تشریح شود.

۷. برنامه اجرای میدانی و بازوی اجرایی

مؤسسه باید ظرفیت اجرایی خود را برای اجرای پیمایش ملی به‌صورت روشن بیان کند. در این بخش لازم است موارد زیر توضیح داده شود:

- ✓ ساختار تیم اجرایی و میدانی؛
- ✓ تعداد و پراکندگی احتمالی پرسشگران و سرپرستان میدانی؛
- ✓ شیوه جذب، آموزش و ارزیابی پرسشگران؛
- ✓ تجربه اجرای هم‌زمان طرح در چند استان؛
- ✓ سازوکار نظارت بر عملیات میدانی؛
- ✓ نحوه مدیریت شرایط پیش‌بینی‌نشده در میدان؛
- ✓ سامانه یا ابزار مورد استفاده برای ثبت، پایش و کنترل داده‌ها.

۸. برنامه کنترل کیفیت داده‌ها

مؤسسه باید روش‌های پیشنهادی خود برای کنترل کیفیت، آموزش پرسشگران، نظارت بر اجرای میدانی، کاهش خطاهای پاسخگویی، اعتبارسنجی داده‌ها، کنترل داده‌های پرت یا ناسازگار، بازبینی بخشی از مصاحبه‌ها و مستندسازی فرایند گردآوری داده را به‌صورت خلاصه بیان کند. همچنین باید توضیح دهد چگونه از کیفیت داده‌ها در مراحل طراحی ابزار، اجرای آزمایشی، اجرای اصلی، ورود داده، پاک‌سازی داده و تحلیل نهایی اطمینان حاصل خواهد شد.

۹. ملاحظات اخلاقی و محرمانگی داده‌ها

با توجه به حساسیت موضوعات مرتبط با زنان، خانواده و جمعیت، مؤسسه باید سازوکار رعایت اصول اخلاق پژوهش، کسب رضایت آگاهانه، حفظ محرمانگی پاسخ‌ها، صیانت از داده‌های فردی و جلوگیری از هرگونه استفاده غیرمجاز از داده‌ها را توضیح دهد. همچنین لازم است نحوه مواجهه با پرسش‌های حساس، گروه‌های آسیب‌پذیر و پاسخگویان دارای شرایط خاص در طرح پیشنهادی مشخص شود.

۱۰. برنامه تحلیل داده‌ها و خروجی‌های سیاستی

مؤسسه باید توضیح دهد که داده‌های گردآوری‌شده چگونه تحلیل خواهد شد و نتایج پیمایش در چه قالب‌هایی ارائه می‌شود. خروجی‌ها می‌تواند شامل گزارش تفصیلی، گزارش مدیریتی، گزارش‌های استانی، خلاصه سیاستی، جداول شاخص‌ها، داشبورد تحلیلی، فایل داده پاک‌سازی‌شده، کدنامه و پیشنهادهای سیاستی باشد. لازم است مؤسسه نشان دهد که چگونه نتایج پیمایش را به زبان قابل استفاده برای سیاست‌گذار تبدیل خواهد کرد.

۱۱. برآورد زمان اجرا

ضروری است مؤسسه زمان‌بندی پیشنهادی خود را برای مراحل اصلی کار اعلام کند؛ از جمله مرور داده‌ها و مطالعات موجود، طراحی چارچوب مفهومی، طراحی ابزار، اجرای آزمایشی، اصلاح پرسشنامه، آموزش پرسشگران، اجرای میدانی، کنترل کیفیت، تحلیل داده‌ها، تهیه گزارش و ارائه نتایج نهایی.

۱۲. برآورد مالی

مؤسسه باید برآورد قیمت پیشنهادی خود را به تفکیک مراحل اصلی ارائه کند. در صورت امکان، پیشنهاد مالی می‌تواند در قالب چند سناریو ارائه شود؛ برای مثال بر اساس حجم نمونه متفاوت، سطح پوشش متفاوت، شیوه‌های مختلف جمع‌آوری داده یا سطوح متفاوت خروجی‌های تحلیلی. برآورد مالی باید شفاف، قابل مقایسه و متناسب با روش پیشنهادی باشد.

۱۳. سوابق و ظرفیت اجرایی مؤسسه

مؤسسه باید سوابق مرتبط خود را در اجرای پیمایش‌های ملی، مطالعات میدانی گسترده، مطالعات اجتماعی، مطالعات حوزه زنان، خانواده، جمعیت یا افکارسنجی معرفی کند. در این بخش، صرف ذکر عنوان طرح‌ها کافی نیست و لازم است مؤسسه به‌اختصار سطح اجرا، جامعه آماری، حجم نمونه، روش جمع‌آوری داده، نقش مؤسسه در طراحی و اجرا، سازوکار کنترل کیفیت و خروجی‌های سیاستی یا کاربردی هر تجربه را توضیح دهد.

❖ ملاحظات روش‌شناختی

پیشنهادهای دریافتی باید نشان دهند که طرح پیشنهادی از چند آسیب رایج در پیمایش‌های ملی پرهیز می‌کند؛ از جمله طولانی شدن پرسشنامه، تکرار داده‌های موجود، ابهام در تعاریف عملیاتی، فقدان چارچوب مفهومی،

ترکیب نامنسجم موضوعات، ضعف در نمونه‌گیری، نبود کنترل کیفیت میدانی، و تولید داده‌هایی که برای سیاست‌گذار قابل استفاده نباشد.

هر پرسش یا شاخص پیشنهادی باید دارای منطق روشن باشد و مشخص کند پاسخ آن به کدام نیاز سیاستی کمک می‌کند. همچنین لازم است مؤسسات پژوهشی میان سنجش وضعیت موجود، سنجش نگرش‌ها، سنجش رفتارها، سنجش روندها و سنجش نیازهای سیاستی تفکیک قائل شوند و پیشنهاد دهند که کدام بخش‌ها واقعاً نیازمند داده‌برداری جدید است.

با توجه به محدودیت‌های میدانی و کاهش نرخ پاسخگویی، انتظار می‌رود پرسشنامه پیشنهادی تا حد امکان فشرده، دقیق و قابل اجرا باشد. استفاده از روش‌های نوین یا ترکیبی جمع‌آوری داده نیز می‌تواند پیشنهاد شود، مشروط بر آنکه محدودیت‌های هر روش، از جمله سوگیری نمونه، دسترسی نابرابر، کیفیت پاسخ‌ها و قابلیت تعمیم نتایج، به‌روشنی توضیح داده شود.

❖ نحوه ارائه پیشنهاد

مؤسسات پژوهشی متقاضی لازم است پیشنهادهای خود را صرفاً در قالب پروپوزال ارسال کنند. پیشنهادها باید مختصر، دقیق، مستند، قابل مقایسه و همراه با برآورد روشن مالی و زمانی باشند.

پیشنهاد فنی و مالی باید به‌گونه‌ای تنظیم شود که امکان مقایسه مؤسسات از نظر صلاحیت تخصصی، تجربه پیمایش ملی، توان اجرایی، کیفیت روش‌شناسی، واقع‌بینی هزینه و زمان، و قابلیت استفاده سیاستی نتایج فراهم شود.

❖ معیارهای ارزیابی پیشنهادها

▪ پیشنهادهای دریافتی بر اساس معیارهای زیر بررسی خواهند شد:

۱. سابقه تخصصی مؤسسه در حوزه زنان، خانواده و جمعیت؛
۲. تجربه مستند در اجرای پیمایش‌های ملی، مطالعات میدانی گسترده یا افکارسنجی‌های چنداستانی؛
۳. انسجام چارچوب مفهومی پیشنهادی و نسبت آن با نیازهای سیاست‌گذاری؛
۴. واقع‌بینی در تعداد پرسش‌ها، حجم نمونه، سطح پوشش و روش اجرا؛
۵. توجه به داده‌ها و مطالعات موجود و پرهیز از تکرار غیرضروری؛
۶. کیفیت روش‌شناسی، طراحی نمونه و برنامه کنترل کیفیت داده‌ها؛
۷. برخورداری از بازوی اجرایی قابل اتکا برای اجرای میدانی، آموزش، نظارت و کنترل کیفیت؛

۸. برخورداری از تیم علمی بین‌رشته‌ای و آشنا با حوزه زنان، خانواده، جمعیت و سیاست‌گذاری اجتماعی؛
۹. رعایت ملاحظات اخلاقی، محرمانگی داده‌ها و صیانت از اطلاعات پاسخگویان؛
۱۰. توانایی تبدیل داده‌های پیمایشی به خروجی‌های سیاستی، مدیریتی و قابل استفاده برای مرکز امور زنان و خانواده؛
۱۱. شفافیت و تناسب برآورد مالی؛
۱۲. قابلیت اجرای طرح در زمان پیشنهادی؛
۱۳. شفافیت در معرفی سوابق، ظرفیت‌ها، محدودیت‌ها و الگوی مدیریت اجرای طرح.

❖ جمع‌بندی

پیمایش ملی زن، خانواده و جمعیت باید فراتر از یک عملیات داده‌برداری گسترده، به ابزاری برای تصمیم‌سازی دقیق، اولویت‌بندی سیاستی و برنامه‌ریزی ملی و استانی در حوزه زنان و خانواده تبدیل شود. از این‌رو، انتظار می‌رود مؤسسات متقاضی، پیشنهادهای خود را با تأکید بر کیفیت علمی، واقع‌بینی اجرایی، تجربه پیمایش ملی، شناخت تخصصی از حوزه زنان، خانواده و جمعیت، و قابلیت استفاده سیاستی نتایج تدوین و ارائه کنند.